

Плющ В. Н. Анализ подходов к определению понятия качества высшего образования в педагогической теории и практике.

В статье осуществлен анализ основных подходов к определению понятия качества образования. Определено качество главным параметром образования, который имеет интегральный характер и охватывает все функции и виды деятельности. Отмечено, что категория качества образования имеет прямую зависимость от меры участия студентов в образовательном процессе и самостоятельной работы студентов. В качестве модернизации и усовершенствования самостоятельной работы студентов предложено использование компетентного подхода, в соответствии с которым приоритетной целью профессиональной подготовки должно стать формирование комплекса компетентностей, связанных с самоорганизацией и саморегуляцией, что достигается путем вовлечения студентов к формированию целей, планирования образовательной деятельности, поддержки и стимулирования способов достижения результатов в режиме взаимодействия с преподавателями (управление, соуправление и самоуправление самостоятельной работы).

Ключевые слова: качество образования, профессиональная подготовка, самостоятельная работа студентов.

PLIUSHCH V. M. Analyzing approaches to determining higher education quality in educational theory and practice.

The article analyzes the main approaches to determining the concept of education quality. Within this research, quality is defined as the main parameter of education, which is rather integral and covers all the main functions and types of activity. The quality of higher professional education is viewed as a complex multilevel system of qualities and interactions between the subjects of learning. It is emphasized that the category of education quality directly depends on the degree of students' involvement in the education process and self-directed learning. It is suggested that the application of competency-based approach to the organization of student self-directed study should modernize and improve it. Indeed, this approach prioritizes the development of the competencies related to self-organization and self-management, which can be achieved through involving students in goal-setting, planning educational activities, supporting and motivating them to choose the ways for achieving expected learning outcomes during the interaction with lecturers (management, co-management and self-management of self-directed learning).

Keywords: education quality, professional education, student self-directed learning, competency-based approach.

УДК 378.053

Пологовська Ю. Ю.

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

Створення ефективної моделі вищої освіти України, здатної адекватно реагувати на глобалізаційні виклики часу, потребує відповідних змін як в організації національної вищої системи, так і в змісті, формах і методах навчального процесу. Якісна професійна підготовка майбутніх фахівців на рівні міжнародних стандартів можлива за умови впровадження в

навчальний процес освітніх інновацій. У статті розкрито сутність понять “інновація”, “педагогічна інновація”, “педагогічні технології”, “інноваційні педагогічні технології”. Досліджено особливості та зміст інноваційних технологій, визначено доцільність та необхідність їх впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. Наведено аспекtnу характеристику окремих інноваційних технологій навчання, зокрема проектної, ігрових технологій та технологій контекстного навчання й кейс-стаді. Проаналізовано основні принципи їх використання. Особливу увагу в статті зосереджено на практичному використанні визначених інформаційних технологій як одного з найбільш дієвих засобів у процесі формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії.

Ключові слова: профорієнтаційна компетентність, інновація, інноваційні педагогічні технології, проектна технологія, технологія контекстного навчання, ігрові технології, технології ситуативного навчання.

В умовах переходу школи на профільне навчання надання якісної профорієнтаційної допомоги молоді є важливою складовою формування цілеспрямованої особистості. Нова парадигма організації шкільної освіти вимагає якісних змін і в системі підготовки майбутніх вчителів. Це мають бути професіонали нової генерації, які орієнтуються в сучасних досягненнях науки і практики, володіють методами наукового дослідження, інтерактивними технологіями навчання, здатні реалізовувати модернізаційні процеси в освітньому середовищі, вільно орієнтуються у світі сучасних професій, вміють вірно визначати індивідуальну освітню траєкторію і програму життєдіяльності учня та підвести його до свідомого вибору професійного майбутнього. Проте дослідження здатності майбутніх педагогів до профорієнтаційної роботи свідчать, що вузівська підготовка із запізненням реагує на потреби реформування середньої школи і оновлення змісту освітнього процесу відповідно до змін у сучасному світі. Зміст і структура психолого-педагогічної, методичної підготовки майбутніх вчителів географії мають бути зорієнтовані на формування у них вміння організовувати навчальний-виховний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості, її підготовку до розв'язання завдань життєтворчості, вміння працювати в умовах вибору педагогічної позиції, технології, змісту, форм навчання тощо [9, с. 68]. Отже, на зміну традиційному навчальному середовищу має прийти інноваційне, засноване на розробленні та застосуванні у навчальному процесі вищої школи сучасних педагогічних технологій, які здатні вивести студентів на новий системний рівень пізнання дійсності, забезпечити їх готовність до діяльності у загальноосвітніх закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що проблема впровадження інноваційних технологій навчання розглядається в працях зарубіжних та вітчизняних вчених – Р. Абта, С. Біра, М. Бірштейн, В. Буркова, А. Вербицького, Л. Вовк, С. Гідровича, Л. Дудко, А. Дьоміна, Д. Д'юї, В. Кілпатрика, М. Кларина, І. Носаченко, Д. Панькова, В. Петрук, Л. Романишиної, І. Сироєжина, Д. Форрестера, К. Хайнце, Н. Шапілової та інших. Незважаючи на значну кількість науково-методичних праць,

присвячених впровадженню освітніх інновацій у навчально-виховний процес, недостатньо вивченими залишаються можливості застосування інноваційних технологій у вищій школі, зокрема в процесі підготовки майбутніх вчителів.

Головною метою дослідження є розкриття сутності інноваційних форм навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладів та оцінка доцільності їх використання для формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії.

Профорієнтаційна компетентність становить інтегративну систему умінь майбутніх вчителів здійснювати професійні функції у процесі профорієнтаційної роботи, враховуючи різні освітні потреби учнів, забезпечуючи обґрунтоване спрямування їх професійного самовизначення, а також створювати умови для його здійснення [10, с. 183].

Реалізація концептуальних засад профорієнтаційної підготовки майбутніх вчителів ґрунтується на модульному принципі побудови освітньо-професійної програми, що інтегрує предметну структуру змісту професійної освіти та діяльнісні аспекти майбутньої професії [4, с. 45]. Дієвим засобом формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії є впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів інноваційних технологій навчання, які забезпечують наближення професійної підготовки педагогічних кадрів до реальної практичної діяльності та зорієнтовані на особистість студента, його активну участь у саморозвитку, отримання якісних знань, формування професійних умінь тощо.

Перш ніж розглянути сутнісні ознаки інноваційних педагогічних технологій, уточнимо ключові поняття “інновація”, “педагогічна інновація” та “педагогічна технологія”.

Поняття “інновація” (лат. *innovatio* – оновлення, зміна) – означає нововведення, заміну чого-небудь новим, створення і впровадження різного виду нововведень, що породжують прогресивні соціальні зміни. Виділяють соціально-економічні, організаційно-управлінські, техніко-технологічні інновації. Одним із видів соціально-економічних інновацій є педагогічні інновації – нововведення в педагогічну діяльність, зміни у змісті навчання і виховання з метою підвищення їх ефективності. Інновації в педагогіці – це процес створення та впровадження нових засобів (нововведень) розв’язання тих педагогічних проблем, які досі розв’язували по іншому; відкриття нових форм, методів, способів педагогічної діяльності, вихід за межі відомого в науці і масовій практиці; творча реалізація нових теоретичних концепцій, ідей, систем навчання та виховання [5, с. 12].

Єдиного тлумачення поняття “педагогічна технологія” немає. У широкому значенні технологія – це розробка певної ідеї. Г. Селевко розглядає педагогічну технологію як науку, що досліджує раціональні шляхи навчання та проектування педагогічних процесів, а також систему способів, принципів і регуляторів, застосованих у навчанні і як реальний процес

навчання [5, с. 29]. Такі українські вчені як В. Паламарчук, С. Рудаківська розуміють поняття “технологія” навчально-виховного процесу як моделювання його змісту, форм і методів відповідно до поставленої мети. Сучасне розуміння педагогічної технології включає пошук засобів максимального підвищення педагогічних результатів шляхом аналізу, відбору, конструювання і контролю всіх керованих компонентів педагогічного процесу та їх взаємозв’язків [5, с. 28].

Інноваційні педагогічні технології як процес – це “цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів, педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів” (І. Дичківська). Вони включають в себе такі системоутворювальні компоненти: діагностування, цілепокладання, проектування, конструювання, організаційно-діяльнісний та контрольньо-управлінський компонент [8, с. 105].

Дослідження інноваційних технологій в освіті ведуться з кінця 50-х років ХХ ст. Але, незважаючи на їхню велику кількість у цьому напрямі, й нині відсутні єдині підходи до класифікації інновацій, хоча головним критерієм їх виділення є освітні цілі, що мають певні специфічні особливості та властивості. Проблема класифікації педагогічних інновацій розглядається в дослідженнях К. Ангеловські, Л. Ващенко, О. Козлової, М. Поташника, А. Пригожина та ін. [5, с. 21]. Серед сучасних технологій навчання, своєчасність і корисність яких підтверджена досвідом роботи вищих навчальних закладів, слід виділити: технології модульного, групового, контекстного, інтерактивного, розвивального навчання, інтегральну педагогічну та інформаційно-комунікативну технології, проектні, імітаційні, дослідницькі технології, технології критичного мислення й кейс-стаді.

Таблиця 1

Інноваційні педагогічні технології навчання

<i>Назва</i>	<i>Педагогічна спрямованість технології</i>
Технологія інтерактивного навчання (розробники П. Ерднієв, О. Пометун)	Сприяє інтенсифікації та оптимізації навчально-виховного процесу і спрямована на формування в студентів наступних умінь і навичок: аналізу навчальної інформації, творчого підходу до засвоєння навчального матеріалу; ведення аргументованих дискусій, моделювання різних соціальних ситуацій, збагачення власного соціального досвіду через включення у різні життєві ситуації, здатності до проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчої діяльності
Технологія розвивального навчання (розробники В. Давидов, О. Дусавицький, А. Колеченко, В. Кремень, В. Реткін, А. Фурман та ін.)	Формування в студента здібностей до самовдосконалення, творчого мислення, самостійного навчання

<i>Назва</i>	<i>Педагогічна спрямованість технології</i>
Технологія модульного навчання (розробники Л. Кекух, О. Огневюк, Л. Федорик, А. Фурман та ін.)	Активізація індивідуальної пізнавальної діяльності студентів, формування глибоких і стійких професійних знань, умінь та навичок та здатностей до самостійної творчості для більш повного розкриття студента як особистості
Інтегральна педагогічна технологія (розробники Л. Головеєва, О. Курвіна, А. Пирський, О. Тюленєва, Є. Шоштаєва, А. Яковлєва та ін.)	Створення оптимальних педагогічних умов для розвитку та самореалізації студента шляхом формування цілісних знань про об'єкт, що вивчається
Технологія групового навчання (розробники В. Дяченко, О. Рівинюк та ін.)	Активізація внутрішню мотивацію студентів до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації, розумової діяльності, сприяють формуванню комунікативної компетентності
Проектні технології (розробники О. Белинська, Н. Белоусова, О. Воїнова, Л. Голюкова, І. Драгович, Дж. Дьюї, Т. Землінська та ін.)	Стимулювання інтересу студентів до нових знань, до розвитку себе, використання цих знань у практичній діяльності, спрямовують на усвідомлену діяльність і передбачають їх професійний розвиток
Імітаційні технології (розробники Н. Анікєєва, Д. Ельконін, М. Кларін, Н. Кудикіна, В. Паламарчук, Г. Селевко, Л. Галіцина, Д. Кавтарадзе, Н. Кічук та ін.)	Перехід студента з позиції об'єкта навчання на суб'єкта професійно спрямованої праці, що викликає його цілеспрямовану діяльність та творчу участь у самостійному формуванні професійної компетентності
Технологія контекстного навчання (розробники А. Вербицький, В. Калашніков, М. Левківський, В. Желанова, І. Жукова, О. Ларіонова, С. Скворцова, В. Теніщева та ін.)	Через моделювання предметного змісту майбутньої діяльності та за допомогою знакових засобів наближає студентів до майбутньої професійної діяльності, формує у них позитивну мотивацію до навчання, спрямовує їх діяльність на оволодіння способами розвитку й удосконалення знань, умінь і навичок
Технологія критичного мислення (розробники М. Вайнштайн, В. Машіка, А. Селевко, О. Тягло, Т. Щепакіна та ін.)	забезпечує розвиток мотиваційно-ціннісного потенціалу особистості
Дослідницькі технології (розробники А. Байер, Д. Джойс та ін.)	Сприяють особистісно-професійному розвитку студента, формуванню здатностей до науково-дослідної роботи
Технологія кейс стаді (розробники Д. Бьорер, Д. Робін, Е. Монтер, М. Норфі, Ю. Одет, Г. Батигін, В. Духневич, А. Зобов, В. Лобода, В. Наумов, Ю. Сурмін, П. Шеремета та ін.)	На основі проблемно-ситуативного аналізу забезпечує не лише високий рівень результативності навчання, а й сприяє формуванню системи цінностей у студентів та їх професійному самовизначенню
Інформаційно-комунікативна технологія навчання та викладання (розробники М. Анцибора, В. Бикова, М. Жалдак, І. Зазюн, О. Кабардін, Б. Миргородський, Н. Галізїна, Ю. Триуса та ін.)	Сприяє формуванню інформаційної культури як складової частини професійної культури фахівця, професійної компетентності

Складено на основі [3; 5]

Упровадження інноваційних технологій в освітній процес вищих навчальних закладів забезпечує можливість досягнення ефективного результату в розвитку особистісних, професійних якостей в процесі засвоєння знань, умінь, навичок. Залежно від завдань навчального процесу існує певна пріоритетність у виборі педагогічних технологій. Так, на нашу думку, максимально сприятимуть формуванню профорієнтаційної компетентності майбутніх вчителів географії наступні інноваційні педагогічні технології – ігрові, проектні та технології контекстного навчання й кейс-стаді. Визначені технології дозволяють не тільки оптимально враховувати професіографічні вимоги обраної студентами спеціальності, але й повністю засвоїти навчальний матеріал, закріпити, продіагностувати і скоригувати знання, вміння та навички і як результат – сформованість професійної компетентності. Проте, слід зазначити, що для формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії як всебічно розвиненої, творчої особистості не можна обмежуватися лише цими технологіями. Адже інтегрований результат може забезпечити цілісна система, компонентами якої є сукупність прогресивних технологій, спрямованих на розвиток особистості майбутнього педагога [8, с. 113].

Ігрові педагогічні технології. До поняття “ігрові педагогічні технології” Г. Селевко включає широку групу методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різних педагогічних ігор, які дозволяють активізувати всі психологічні процеси того, хто навчається. Педагогічна гра застосовується як умова і засіб створення ситуації наближеної до реальної та активізує резервні можливості особистості, полегшує оволодіння знаннями, навичками і вміннями, сприяє їх актуалізації [6, с. 101]. Ігрова діяльність виконує спонукальну (викликає зацікавленість у студентів), комунікативну (формування культури спілкування майбутніх спеціалістів, роботи в команді), розвивальну (професійно-педагогічні здібності та особистісні якості педагога), діагностичну (виявлення відхилень у знаннях, вміннях та навичках, поведінці), корекційну функції (коригування системи професійних знань та умінь майбутніх фахівців) та функцію самореалізації (кожен учасник гри реалізує свої можливості) [6, с. 102; 7, с. 3]. До проблеми впровадження ігрових технологій навчання у вищій школі у своїх роботах звертали увагу такі науковці: А. Вербицький, Ф. Шиллер, Г. Спенсер, Дж. Локк, В. Терський, І. Іванов, Л. Коваль, Л. Вишнякова, Р. Жукова, Д. Ельконін, Ю. Кравченко та інші.

У дидактиці існують різні підходи до класифікації педагогічних ігор. В різних збірниках зазначено більше, ніж 500 видів дидактичних ігор, що застосовуються у навчальному процесі і кожний з яких має свою технологію реалізації й зумовлюється процесом підготовки до її впровадження (ігрове проектування). Проаналізуємо окремі види ігор, які, на нашу думку, доцільно застосовувати в системі підготовки майбутніх вчителів географії до профорієнтаційної роботи.

Ігрова дискусія – передбачає колективне обговорення спірного питання, обмін думками, ідеями між учасниками. Основним призначенням цього методу є виявлення відмінностей у тлумаченні проблеми і встановлення істини в процесі товариської суперечки. Цей метод навчання дає змогу, проаналізувавши суть явища чи процесу, з існуючих варіантів рішень вибрати оптимальний [7, с. 3]. Різновидами ігрової дискусії є “мозкова атака”, “дискусія круглого столу”, “метаплан”. Впровадження зазначеного виду ігрової технології в навчальний процес майбутніх вчителів географії через призму підготовки до профорієнтаційної діяльності сприятиме формуванню у них вмотивованості до пізнавальної, професійної діяльності, удосконаленню системи професійних знань, адже пошук істини потребує і використання інформаційних, наукових джерел, практичних навичок для логічного й аргументованого ведення дискусії і як результат – розвиток комунікативних умінь та навичок, мотивації до професійної та профорієнтаційної діяльності, оволодіння професійними знаннями для організації ефективної профорієнтаційної роботи серед учнівської молоді.

Організаційно-діяльнісна гра – форма і метод розвитку колективного мислення і діяльності. Вона застосовується в умовах невизначеності для вирішення комплексних соціально-психологічних проблем та спрямована на створення “продукту гри” – її рішення через взаємодію всіх суб’єктів мислєдіяльності. [2, с. 76]. В рамках гри, яка є багатофункціональною колективною дією, одночасно здійснюється багатоцільова діяльність: пошук вирішення проблем, інтенсивне навчання, корекція знань, психоемоційного стану учасників гри, розвиток їх творчих здібностей. Цей метод навчання сприяє удосконаленню системи професійних знань, умінь та навичок, виробленню колективної, індивідуальної позиції, розширенню комунікативної компетентності, розвитку здатності до рефлексії через аналіз пізнавальної і комунікативної діяльності як кожного члена групи, так і колективу в цілому, освоєнню майбутніх професійних практик, проектуванню власної суб’єктогенези. Залучення студентів до організаційно-діяльнісних ігор профорієнтаційного спрямування сприятиме формуванню у студентів загального професійного образу вчителя, уявлення власного потенціалу в контексті профорієнтаційної діяльності і можливості досягненні успіху в ній.

Серед найрізноманітніших форм ігрових технологій найбільше зацікавлення у студентів викликають рольова та ділова навчальна гра. **Рольова гра** дає змогу відтворити будь-яку ситуацію в “ролях” та спонукає студентів до психологічної переорієнтації. Такий метод сприяє швидкому і глибокому засвоєнню навчального матеріалу та оволодінню студентами певним видом діяльності. **Ділова навчальна гра** передбачає моделювання умов професійної діяльності; поетапний розвиток, наявність конфліктної ситуації, взаємодію всіх учасників гри та виконання певних ролей, контроль ігрового. Таке поєднання ознак навчальної і майбутньої професійної

діяльності допомагає студентів збагнути і подолати дисбаланс між абстрактною системою професійних знань, вмінь та реаліями майбутньої професійної діяльності. У кожній діловій грі закладено педагогічні цілі, що спрямовані на підвищення професійної компетентності, формування вмотивованості до своєї майбутньої професійної діяльності [7, с. 3-4].

З погляду використання вище зазначених ігор для формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії найбільш дієвими є рольові та ділові навчальні ігри, адже саме в них втілюються просторово-часові характеристики професійної діяльності вчителя, а занурення у світ професії педагога через призму профорієнтаційної роботи сприятиме формуванню у студента гностичних, конструктивних, андрагогічних, комунікативних та організаційних умінь і навичок для ефективної організації профорієнтаційної діяльності в школі.

Проектні технології. Метод проектів вперше як освітня технологія виник в 20-х роках ХХ ст. в США. Його називали методом проблем, який характеризувався індивідуальною роботою за спільно складеним планом. Розробкою проектною технології займалися Дж. Дьюї, К. Баханов, В. Кілпатрик, В. Гузєєв, І. Єрмаков, О. Пехота, З. Таран, І. Чечель та інші. Аналіз деяких аспектів підготовки студентів вищих навчальних закладів через проектну діяльність відображено в працях С. Баташової, В. Веселової, О. Демченко, В. Зосименко, М. Пелагейченка, Т. Резнік та інших. Концептуальна ідея проектного навчання у вищих педагогічних навчальних закладах полягає у системному і послідовному моделюванні, розв'язуванні студентами професійних проблемних ситуацій за допомогою створення і дослідження розробленого проекту з визначенням теоретичного і практичного результатів [1, с. 420]. Застосування проектних технологій сприяє формуванню у студентів умінь самостійно мислити, аналізувати ситуацію, творчо застосовувати набуті теоретичні знання, оперативно ухвалювати рішення, і як результат – активізує професійну позицію майбутнього вчителя, сприяє формуванню аналітико-діагностувальних, прогностичних, конструктивно-організаторських, комунікативних умінь майбутніх фахівців, підвищує рівень мотивації до навчання та сприяє формуванню індивідуального досвіду проектною діяльності. Виділяють такі види проектів: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практико-орієнтовані. **Дослідницькі проекти** ґрунтуються на законах логіки, мають чітку структуру проведення дослідження та використовуються у процесі науково-пошукової діяльності. **Творчі проекти** засновані на самостійній або колективній творчості, не мають детально опрацьованої структури спільної діяльності учасників. У таких проектах особливого значення набуває оформлення результатів проекту – сценарій фільму, програма свята, рукописний журнал, колективний колаж, відеофільм, вечір, свято тощо. **Інформаційні проекти** спрямовані на збір та узагальнення даних про якийсь об'єкт, явище тощо. **Ігрові проекти** засновані на самостійній

колективній творчості і здійснюються у вигляді ділової гри. Учасники рольових та ігрових проектів беруть на себе певні ролі, зумовлені характером і змістом проекту. **Практико-орієнтовані (навчально-методичні) проекти** відрізняє від інших чітко визначений із самого початку результат діяльності його учасників, обов'язково орієнтований на їх соціальні інтереси [15, с. 378]. Під час підготовки майбутніх вчителів географії до профорієнтаційної роботи найбільш доцільно використовувати ігрові та практико-орієнтовані (навчально-методичні) проектні технології, які дозволяють розвинути у них професійні потреби й інтереси, допомагають ознайомити із специфікою професійної діяльності, збуджують цікавість і зумовлюють потребу в засвоєнні фахових дисциплін, створенні та застосуванні нових методів, засобів, технологій навчання і виховання у вищому навчальному закладі. Як приклад студентам можна запропонувати розробити власні практико-орієнтовані проекти “Ефективні технології проведення профорієнтаційної роботи серед учнівської молоді під час допрофільного та профільного навчання”, “Професійна орієнтація учнів у навчально-виховній діяльності сільських закладів освіти”, “Профорієнтаційна робота вчителя географії в умовах профільного навчання”, “Особливості організації профільного навчання і професійної підготовки учнівської молоді в умовах освітнього округу”. Використання проектної технології у процесі формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії сприяє створенню передумов для системно-цілісного сприйняття й освоєння профорієнтаційної діяльності, формуванню вмотивованості до неї та готовності до профорієнтаційної роботи.

Технологія кейс-стаді. Серед інноваційних технологій, які активізують навчальний процес, побудованих на аналізі ситуацій, на сьогодні найбільш часто використовують метод ситуаційного навчання – метод кейсів (case-study). Дидактична спрямованість методу *case-study* полягає в тому, що навчальний матеріал подається студентам у вигляді мікропроблем, а знання і вміння формуються в результаті їх дослідницької та творчої діяльності під час вирішення конкретних завдань-ситуацій. Основна функція методу *case-study* – вчити студентів вирішувати складні неструктуровані проблеми, які неможливо розв'язати аналітичним способом. Він має ряд переваг над традиційними методами навчання, адже базується на принципах проблемного навчання, розумінні, а не заучуванні термінів та вмінні оперувати ними, вибудовуючи логічні схеми вирішення проблеми в умовах динамічної ситуації, розвиваючи гнучкість та діалектичність мислення, сприяє формуванню навичок вирішення реальних проблем, роботи в групі, стійкої позитивної мотивації та пізнавальної активності [13, с. 217]. Навчання за допомогою цього методу передбачає занурення студентів у певну ситуацію. З методичного погляду успішним вважається той кейс, який чітко відповідає поставленій меті, стосується

важливої і актуальної проблеми, має центрального героя, відповідний рівень труднощів, кілька варіантів рішень, оптимальний за розміром та обсягом інформації, провокує дискусію, надає можливість для узагальнення висновків, оцінки ефективності прийнятих раніше рішень. Плеядою українських і зарубіжних вчених розроблена низка класифікацій кейсів, в основу яких покладені різні ознаки: сюжет, часова послідовність матеріалу, спосіб його представлення, об'сяг, ієрархічні рівні прийняття рішення, особливості вирішення проблеми й оцінки рішення тощо. Одним з головних критеріїв класифікації кейсів є їхня дидактична мета, відповідно до якої виділяють **практичні кейси**, що відображають абсолютно реальні життєві ситуації; **навчальні (аналітичні) кейси**, основною задачею яких є навчання; **науково (компаративно)-дослідницькі кейси**, які орієнтовані на здійснення дослідницької діяльності [12, с. 245]. Під час вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу з метою формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії буде доречним застосовувати всі види кейсів. Завдання практичного кейса може бути представлене як аналіз конкретної ситуації профорієнтаційного змісту, так і моделювання аналогічних ситуацій. Він повинен включати як інформативний аспект у вигляді тексту педагогічної задачі, до якого можна задати питання, так і активне обговорення визначеної ситуації, моделі можливих діалогів. Робота над аналітичним кейсом в цьому контексті включатиме: перший етап – аналіз запропонованих педагогічних ситуацій профорієнтаційного змісту; другий етап – робота в групах, широка дискусія в групах з заданої проблематики, підготовка індивідуальних проектів. Компаративно-дослідні кейси можна застосовувати з метою вивчення окремих складових профорієнтаційної роботи. Для аналізу можуть бути представлені матеріали, пов'язані з особливостями моделі організації профорієнтаційної роботи під час допрофільного та профільного навчання, з учнями різних вікових груп, з різним рівнем соціальної адаптації, якщо студенти навчаються за освітньою програмою “Практична психологія”, з регіонів, що мають різну господарську спеціалізацію (індустріальну, аграрну, рекреаційну та інші), професійної підготовки учнівської молоді у різних країнах світу.

Використання методу case-study для формування профорієнтаційної компетентності у студентів педагогічних спеціальностей відповідає вимогам сучасної освіти. Аналіз реальних ситуацій профорієнтаційного спрямування, які містить кейс, допомагає адаптувати теоретичну модель профорієнтаційної підготовки майбутніх вчителів географії до реального професійного середовища, сприяє внутрішньому стимулюванню їх активності до профорієнтаційної діяльності, успішному засвоєнню профорієнтаційних знань, умінь і навичок та їх використанню на практиці, дозволяє їм спробувати себе в ролі професіоналів.

Технологія контекстного навчання. В умовах модернізації вищої освіти в Україні, в напрямі її гуманізації та орієнтації на “особистісний вимір” усе більшої ваги набувають практико зорієнтовані системи освіти, що дозволяють організувати навчальний процес у ВНЗ з урахуванням специфіки майбутньої професії. Найбільш ефективним у цьому плані є контекстне навчання. Адже побудова моделі процесу професійної підготовки майбутніх учителів на базі технології контекстного навчання дозволяє максимально наблизити зміст і процес навчальної діяльності студентів до їх майбутньої професії.

Концептуальні положення контекстного навчання висвітлені в працях А. Вербицького, В. Калашнікова, М. Левківського та інших. Науковий інтерес становлять дослідження В. Желанової, І. Жукової, О. Ларіонової, С. Скворцової, В. Теніщевої та ін., які пов’язані з реалізацією компетентнісного підходу в системі контекстного навчання майбутнього фахівця [14, с. 139].

Реалізація цього виду навчання передбачає засвоєння інформації студентами в контексті професійних практичних дій і вчинків та ґрунтується на наступних принципах: забезпечення особистісного включення студента в навчальну діяльність; ігрової діяльності (ситуативно-рольові ігри); моделювання у навчальній діяльності змісту, форм і умов професійної діяльності; проблемності змісту і процесу його засвоєння студентами в навчальній діяльності (подання навчального матеріалу у вигляді мікропроблем і залучення студентів до спільного аналізу і пошуку рішень); спільної колективної діяльності (робота в групах та проектних командах на єдиному проблемному полі); відкритості до педагогічних технологій, теорій та підходів; поєднання традиційних і нових педагогічних технологій; єдності навчання і виховання професіонала; діалогічного спілкування (пізнання дійсності через внутрішню і зовнішню форми діалога); двоплановості (впровадження ігрових елементів в навчальне заняття: перший – умовний, ігровий; другий – реальний, спрямований на формування та розвиток професійних здібностей і навичок) [14, с. 141].

У контекстному навчанні використовують три навчальні моделі, через які реалізуються всі форми діяльності студентів від академічної (лекції, практичні, семінарські заняття) до власне професійної діяльності через квазіпрофесійну (моделювання через активні методи навчання предметного і соціального змісту майбутньої професійної діяльності) і навчально-професійну (науково-дослідницька робота, виробнича педагогічна практика тощо). **Семіотична навчальна модель** передбачає роботу з теоретичною інформацією та здійснення навчальної діяльності академічного типу, в якій провідна роль належить лекції, а характер навчальної діяльності студента переважно репродуктивний. **Імітаційна навчальна модель** – моделювання ситуацій майбутньої професійної діяльності, які потребують аналізу, прийняття рішень на основі

сформованих знань. Провідним видом діяльності є **квазіпрофесійна** (ділові ігри та інші ігрові форми), що сприяє практичному перетворенню імітованих професійних ситуацій. **Соціальна навчальна модель** – це проблемна ситуація або фрагмент професійної діяльності, яка аналізується у формах сумісної діяльності студентів, передбачає навчально-професійну діяльність (навчально-дослідна робота, виробнича практика, написання випускних кваліфікаційних робіт) та носить переважно творчий характер діяльності [11, с. 217]. Кожна модель контекстного навчання є теоретично обґрунтованим вибором і реалізацією форм, методів активного навчання у вищій школі з орієнтацією на модель майбутнього фахівця та виступає ефективним засобом поетапного формування профорієнтаційних знань, умінь і навичок. Засвоєння профорієнтаційного матеріалу на основі вирішення конкретних професійних завдань забезпечує не лише високий рівень результативності навчання, а й сприяє формуванню системи професійно-особистісних цінностей у студентів та їх професійному самовизначенню.

Упровадження у професійну підготовку майбутніх вчителів географії визначених інноваційних педагогічних технологій сприяє підвищенню ефективності формування не лише профорієнтаційної компетентності, а й інших видів професійної компетентності, а саме: проектно-технологічної, інформаційної, соціальної, комунікативної, науково-дослідної.

Висновки. Отже, імплементація в навчальний процес інноваційних технологій сприяє атмосфері інтерактивності, яка забезпечує його високу ефективність, формує у студентів позитивну мотивацію до навчання, спрямовує їх діяльність на оволодіння способами розвитку й удосконалення знань, умінь і навичок, що є ефективним засобом формування профорієнтаційної компетентності у майбутніх вчителів географії. Вище сказане дає підстави зробити такі висновки:

– ігрові технології через утілення просторово-часових характеристик професійної діяльності вчителя та занурення у світ професії педагога, через призму профорієнтаційної роботи сприяють формуванню у студента гностичних, конструктивних, андроганічних, комунікативних та організаційних умінь і навичок для ефективно організації профорієнтаційної діяльності в школі;

– використання проектно технології у процесі формування профорієнтаційної компетентності сприяє створенню передумов для системно-цілісного сприйняття й освоєння профорієнтаційної діяльності, формуванню вмотивованості до неї та готовності до профорієнтаційної роботи;

– аналіз реальних ситуацій профорієнтаційного спрямування, які містить кейс, допомагає адаптувати теоретичну модель профорієнтаційної підготовки майбутніх вчителів географії до реального професійного середовища, сприяє внутрішньому стимулюванню їх активності до

профорієнтаційної діяльності, успішному засвоєнню профорієнтаційних знань, умінь і навичок та їх використанню на практиці, дозволяє їм спробувати себе в ролі професіоналів;

– кожна модель контекстного навчання є теоретично обґрунтованим вибором і реалізацією форм, методів активного навчання у вищій школі з орієнтацією на модель майбутнього фахівця та виступає ефективним засобом поетапного формування профорієнтаційних знань, умінь і навичок.

Подальші дослідження передбачається провести в аспекті вивчення впливу інших інноваційних педагогічних технологій на розвиток профорієнтаційної компетентності у майбутніх учителів географії.

Використана література:

1. *Вайнтрауб М. А.* Педагогічні умови впровадження проектних технологій у вищих навчальних закладах на прикладі викладання курсу “Методи технічної творчості” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/11/98.pdf>
2. *Євдокимова Н. О.* Організаційно-діяльнісна гра як психотехнологія підготовки сучасного фахівця у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apppsychology.org.ua/data/jm/v7/i37/11.pdf>
3. *Заворотна Я.* Роль інноваційних технологій навчання у програмі підготовки майбутнього вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/Admin/Downloads/ppsv_2011_4\(1\)_12.pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/ppsv_2011_4(1)_12.pdf)
4. Формування профорієнтаційної компетентності педагога: теорія і практика : монографія / В. П. Зінченко, В. Б. Харламенко [та ін.]. – Глухів : РВВ ГНПУ імені ім. О. Довженка, 2010. – 198 с.
5. Інноваційні педагогічні технології : посібник / за ред. О. І. Огієнко ; авт. кол. : О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Ю. С. Красильник, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, К. В. Годлевська, Ю. М. Кобюк. – Київ, 2015. – 314 с.
6. *Кравець Н. М., Гречановська О. В.* Ігрові технології навчання як одна з інноваційних форм навчально-виховного процесу ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <file:///C:/Users/Admin/Downloads/2013-7056-1-PB.pdf>
7. *Кіш Н. В.* Ігрові технології як ефективний засіб навчання професійного іншомовного спілкування майбутніх фахівців різних спеціальностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/Admin/Downloads/Nvuuped_2016_2_27.pdf
8. *Малихін О. В.* Ієрархія компетентностей сучасного педагога [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://elibrary.kubg.edu.ua/3823/1/O_Malihin_konf_GI.pdf
9. *Подковко Х. В., Журавель В. М.* Педагогічні умови формування профорієнтаційної компетентності майбутніх учителів технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1936
10. *Процько Х. В.* Характеристика критеріїв та рівнів сформованості профорієнтаційної компетентності майбутніх вчителів технологій // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Випуск 71. Серія: педагогічні науки. – Чернігів : ЧДПУ, 2009. – № 71. – С. 121-124.
11. *Сікора Я.* Кейс-технології при вивченні “методів оптимізації” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/>
12. *Скринник З. Е.* Психологія і педагогіка. Проведення індивідуального заняття за методом аналізу конкретних навчальних ситуацій (case study) : навчально-методичний посібник. – Львів : ЛІБС УБС НБУ, 2012. – 145 с.
13. *Стрельніков В. Ю.* Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 309 с.
14. *Шапран О. І., Шапран Ю. П.* Проектні та тренінгові технології: їх сутність, різновиди та досвід використання у вищій школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-12/09soihs.pdf>

15. *Шацька З. Я.* Впровадження проектних технологій в діяльність ВНЗ: переваги та недоліки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://er.knutd.com.ua/bitstream/123456789/808/1/V90sp_P374-383.pdf

References:

1. *Vaintraub M. A.* Pedagogichni umovy vprovadzhennia proektnykh tekhnolohii u vyshchykh navchalnykh zakladakh na prykladi vykladannia kursu "Metody tekhnichnoi tvorchosti" [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/11/98.pdf>
2. *Ievdokymova N. O.* Orhanizatsiino-diiialnisna hra yak psykhotekhnolohiia pidhotovky suchasnoho fakhivtsia u vyshchomu navchalnomu zakladi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.apppsychology.org.ua/data/jm/v7/i37/11.pdf>
3. *Zavorotna Ya.* Rol innovatsiinykh tekhnolohii navchannia u prohrami pidhotovky maibutnoho vchytelia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : [file:///C:/Users/Admin/Downloads/ppsv_2011_4\(1\)_12.pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/ppsv_2011_4(1)_12.pdf)
4. Formuvannia proforiientatsiinoi kompetentnosti pedahoha: teoriia i praktyka: monohrafiia / V. P. Zinchenko, V. B. Kharlamenko [ta in.]. – Hlukhiv : RVV HNPU imeni im. O. Dovzhenka, 2010. – 198 s.
5. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii : posibnyk / za red. O. I. Ohiienko ; avt. kol. : O. I. Ohiienko, T. H. Kaliuzhna, Yu. S. Krasyl'nyk, L. O. Milto, Yu. L. Radchenko, K. V. Hodlevska, Yu. M. Kobiuk. – Kyiv, 2015. – 314 s.
6. *Kravets N. M., Hrechanovska O. V.* Ihrovi tekhnolohii navchannia yak odna z innovatsiinykh form navchalno-vykhovnoho protsesu VNZ [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <file:///C:/Users/Admin/Downloads/2013-7056-1-PB.pdf>
7. *Kish N. V.* Ihrovi tekhnolohii yak efektyvnyi zasib navchannia profesiinoho inshomovnoho spilkuvannia maibutnykh fakhivtsiv riznykh spetsialnostei [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : file:///C:/Users/Admin/Downloads/Nvuuped_2016_2_27.pdf
8. *Malykhin O. V.* Iierarkhiia kompetentnosti suchasnoho pedahoha [Elektronnyi resurs] / O. V. Malykhin. – Rezhym dostupu : http://elibrary.kubg.edu.ua/3823/1/O_Malihin_konf_GI.pdf
9. *Podkovko Kh. V., Zhuravel V. M.* Pedahohichni umovy formuvannia proforiientatsiinoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv tekhnolohii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1936
10. *Protsko Kh. V.* Kharakterystyka kryteriiv ta rivniv sformovanosti proforiientatsiinoi kompetentnosti maibutnykh vchyteliv tekhnolohii // Visnyk Chernihivskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. Vypusk 71. Seria: pedahohichni nauky. – Chernihiv : ChDPU, 2009. – № 71. – S. 121-124.
11. *Sikora Ya.* Keis-tekhnolohii pry vyvchenni "metodiv optymizatsii" [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://eprints.zu.edu.ua/>
12. *Skrynnyk Z. E.* Psykholohiia i pedahohika. Provedennia indyvidualnoho zaniattia za metodom analizu konkretnykh navchalnykh situatsii (case study) : navchalno-metodychnyi posibnyk. – Lviv : LIBS UBS NBU, 2012. – 145 s.
13. *Strel'nikov V. Yu.* Suchasni tekhnolohii navchannia u vyshchii shkoli: modulnyi posibnyk dlia slukhachiv avtorskykh kursiv pidvyshchennia kvalifikatsii vykladachiv MIPK PUET. – Poltava : PUET, 2013. – 309 s.
14. *Shapran O. I., Shapran Yu. P.* Proektni ta treninhovi tekhnolohii: yikh sutnist, riznovydy ta dosvid vykorystannia u vyshchii shkoli [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-12/09soiuh.pdf>
15. *Shatska Z. Ya.* Vprovadzhennia proektnykh tekhnolohii v diialnist VNZ: perevahy ta nedoliki [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://er.knutd.com.ua/bitstream/123456789/808/1/V90sp_P374-383.pdf

ПОЛОГОВСКАЯ Ю. Ю. Инновационные педагогические технологии как средство формирования профориентационной компетентности у будущих учителей географии.

Создание эффективной модели высшего образования Украины, способной адекватно реагировать на глобализационные вызовы времени, требует соответствующих изменений как в организации национальной высшей системы, так и в содержании, формах и методах

учебного процесса. Качественная профессиональная подготовка будущих специалистов на уровне международных стандартов возможна при условии внедрения в учебный процесс образовательных инноваций. В статье раскрыта сущность понятий “инновация”, “педагогическая инновация”, “педагогические технологии”, “инновационные педагогические технологии”. Исследованы особенности и содержание инновационных технологий, определена целесообразность и необходимость их внедрения в образовательный процесс высших учебных заведений. Приведены аспекты характеристики отдельных инновационных технологий обучения, в том числе проектной, игровых технологий и технологий контекстного обучения и кейс-стади. Проанализированы основные принципы их использования. Особое внимание в статье сосредоточено на практическом использовании определенных информационных технологий как одного из наиболее действенных средств в процессе формирования профориентационной компетентности у будущих учителей географии.

Ключевые слова: профориентационная компетентность, инновация, инновационные педагогические технологии, проектная технология, технология контекстного обучения, игровые технологии, технологии ситуационного обучения.

POLOGOVSKA YU. YU. Innovative pedagogical technologies as a means of forming the future geography teacher career guidance competence.

Creation of higher education effective model in Ukraine that can be capable to respond the globalization challenges of nowadays requires the appropriate changes in the organization of national higher education system. Such changes should be done in content, forms and methods of education system. Qualitative professional training of future specialists according to the international standards levels is possible in result of providing the educational innovations in educational process. The essence of such concepts as “innovation”, “pedagogical innovation”, “pedagogical technologies”, “innovative pedagogical technologies” is disclosed in the article. The peculiarities and content of innovative technologies are revealed. The expediency and necessity of their introduction in the educational process of higher educational institutions are determined. Aspects of some innovative teaching characteristics and technologies such as design and gaming technologies, contextual learning technologies and case studies are presented. The basic principles of their usage are analyzed. Particular attention in the article is focused on the practical usage of certain information technologies as one of the most effective means in the process of forming the future geography teacher career guidance competence.

Keywords: career guidance competence, innovation, innovative pedagogical technologies, project technologies, contextual learning technologies, gaming technologies, case studies.

УДК 37.018-044.75

Савош В. О.

**АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ “СИСТЕМА НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ”
В КОНТЕКСТІ ВАРІАТИВНОСТІ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ
НА СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРНУ ОРГАНІЗАЦІЮ**

У статті розкрито різні погляди на суть феномену “система неперервної освіти”, мету як системотвірний чинник процесів її функціонування й розвитку, критерії класифікації функцій системи неперервної освіти, законодавчо-нормативну базу забезпечення її дієвості,